



JUNGTINIŲ TAUTŲ
VAIKO TEISIŲ KOMITETO
BENDRASIS
KOMENTARAS

NR. 17 (2013)

**DĖL VAIKO TEISĖS Į
POILSĮ, LAISVALAIKĮ,
DALYVAUTI
ŽAIDYNĖSE,
REKREACINĖJE
VEIKLOJE,
KULTŪRINAME
GYVENIME IR
MENUOSE
(31 STR.)**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius
Tel. +370 5 210 7176
vtaki@vtaki.lt
www.vtaki.lt

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:

Iš anglų kalbos vertė
UAB „Baltijos vertimai“
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius
Tel. +370 5 212 2924
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius
Tel. / faks. +370 5 265 0629
kriventa@kriventa.lt
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/17

2013 m. balandžio 17 d.

VAIKO TEISIŲ KOMITETAS

Šešiasdešimt antroji sesija

2013 m. sausio 14 d. – vasario 1 d.

BENDRASIS KOMENTARAS NR. 17 (2013) DĖL VAIKO TEISĖS Į POILSĮ, LAISVALAIKĮ, DALYVAUTI ŽAIDYNĖSE, REKREACINĖJE VEIKLOJE, KULTŪRINAME GYVENIME IR MENUOSE (31 STR.)

I. ĮVADAS

1. Tarptautinė bendruomenė jau seniai pripažino žaidimų ir poilsio svarbą kiekvieno vaiko gyvenime. Tai įrodo 1959 m. Vaiko teisių deklaracijoje pateiktas teiginys, kad „vaikas turi turėti visas galimybes žaisti ir linksintis [...] visuomenė ir valdžios organai turi stengtis, kad ši teisė būtų įgyvendinta“ (7 principas). Šį pareiškimą dar labiau įtvirtinimo 1989 m. Vaiko teisių konvencija (Konvencija), kurios 31 straipsnyje aiškiai nurodoma, kad „valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti žaidynėse ir jo amžių atitinkančiuose pramoginiuose renginiuose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir kurti meno kūrinius“.
2. Tačiau, remdamasis atliktais vaiko teisių įgyvendinimo pagal Konvenciją vertinimais, Komitetas yra susirūpinęs, kad valstybės nepakankamai pripažįsta 31 straipsnyje nurodytas teises, o tokie veiksmai gali lemti susijusių investicijų stoką, silpnus apsauginius teisės aktus ar jų nebuvimą, taip pat vaikai gali tapti nematomi nacionalinio ir vietos planavimo procesuose. Dažniausiai investicijos skiriamos struktūruotoms ir organizuotoms veikloms, tačiau vienodai svarbu vaikams skirti laiką ir vietą, kad šie galėtų spontaniškai dalyvauti žaidimuose, laisvalaikio ir kūrybinėje veikloje, taip pat remti visuomenės požiūrį, kuris palaiko ir skatina tokias veiklas.
3. Komitetas yra ypač susirūpinęs dėl sunkumų, su kuriais susiduria tam tikros vaikų grupės, pasinaudoti 31 straipsnyje apibrėžtomis teisėmis lygiomis sąlygomis su kitais vaikais (ypač mergaitės, neturtingi vaikai, neįgalūs vaikai, vietos vaikai, mažumoms priklausančios vaikai ir kt.).
4. Be to, pasaulyje vykstantys sudėtingi pokyčiai turi didelį poveikį vaikų galimybėms naudotis 31 straipsnyje nurodytomis teisėmis. Miestų populiacija, ypač besivystančiose šalyse, reikšmingai didėja. Taip pat visame pasaulyje vis dažniau pasireiškia visų formų smurtas – namuose, mokyklose, žiniasklaidoje, gatvėse. Tokios pasekmės kartu su žaidimo priemonių komercializacija daro įtaką vaikų galimybėms įsitraukti į laisvalaikį, kultūrinę ir meninę veiklą. Vaikų darbas, darbas namų ūkyje ar didėjantys mokymo

programų reikalavimai daugeliui vaikų ir turtingose, ir neturtingose šalyse sumažina šiomis teisėmis pasinaudoti skirtą laiką.

5. Šis bendrasis komentaras buvo parengtas, siekiant spręsti susirūpinimą keliančius klausimus, sustiprinti matomumą, valstybių informuotumą ir supratimą apie 31 straipsnyje nurodytų teisių svarbą kiekvieno vaiko gyvenime ir jo (jos) vystymuisi, taip pat skatinti valstybes plėtoti tokių teisių įgyvendinimą užtikrinančias priemones. 31 straipsnyje įtvirtintos teisės yra visuotinai taikomos skirtingose pasaulio bendruomenėse ir visuomenėse ir gerbia visas kultūrinės tradicijas ir formas. Kiekvienas vaikas turėtų gauti galimybę naudotis šiomis teisėmis, neatsižvelgiant į jo (jos) gyvenamąją vietą, kultūrinės aplinkybes ar tėvų kilmę.
6. Šis bendrasis komentaras tik iš dalies nagrinėja sporto klausimą, kadangi ši tema yra pati savaime svarbi. Bendrasis komentaras, nagrinėdamas kultūrinio gyvenimo klausimą, pirmiausia dėmesį skiria su kūrybine ar menine veikla susijusiems aspektams, o ne platesniam 30 straipsnyje dėl vaiko teisės naudotis savo kultūra pateiktam apibrėžimui.

II. TIKSLAI

7. Šis bendrasis komentaras siekia sustiprinti supratimą apie 31 straipsnio svarbą vaikų gerovei ir vystymuisi, užtikrinti, kad šiame straipsnyje nurodytos teisės ir kitos Konvencijoje įtvirtintos teisės būtų gerbiamos ir stiprinamas jų taikymas, taip pat akcentuoti toliau išvardytų aspektų nustatymo pasekmes:
 - (a) tolesnius valstybių įsipareigojimus, plėtojant visas įgyvendinimo priemones, strategijas ir programas, kurių tikslas yra visiškai 31 straipsnyje apibrėžtų teisių vykdymas ir įgyvendinimas;
 - (b) privataus sektoriaus, įskaitant poilsio ir kultūros bei meninės veiklos srityse veikiančių bendrovių, taip pat tokias paslaugas vaikams teikiančių pilietinės visuomenės organizacijų vaidmenį ir atsakomybes;
 - (c) rekomendacijas su vaikais dirbantiems asmenims ir tėvams apie visus veiksmus žaidimų ir poilsio srityse.

III. 31 STRAIPSNIO SVARBA VAIKŲ GYVENIME

8. 31 straipsnis, jo sudedamosios dalys ir santykis su visa Konvencija turi būti suprantamas, remiantis holistiniu požiūriu. Visi 31 straipsnio elementai yra tarpusavyje susiję ir vienas kitą sustiprina, o įgyvendinti – praturtina vaikų gyvenimą. Kartu jie apibūdina sąlygas, kurios yra būtinos, siekiant apsaugoti unikalų, kintantį vaikystės pobūdį. Jų įgyvendinimas yra labai svarbus vaikystės kokybei, vaikų teisei į optimalų vystymąsi, atsparumo ugdymui ir kitų teisių įgyvendinimui. Iš tiesų, aplinkos, kuriose visiems vaikams sudaromos žaidimo ir pramogų galimybės, sudaro sąlygas kūrybiškumui,

o galimybės pasinaudoti kompetencija per pačių inicijuotą žaidimą didina motyvaci-
ją, fizinę veiklą ir gerina įgūdžius, be to, dalyvavimas kultūriniame gyvenime pratur-
tina žaismingą bendravimą, poilsis užtikrina, kad vaikai būtų energingi ir motyvuoti
užsiimti žaidimais ir kūrybine veikla.

9. Žaidimai ir pramogos yra būtinos vaikų sveikatai ir gerovei, prisideda prie kūrybiš-
kumo, vaizduotės, pasitikėjimo savimi ir savarankiškumo, taip pat fizinio, socialinio,
pažintinio ir emocinio atsparumo ir įgūdžių ugdymo. Jie prisideda prie visų mokymosi
aspektų;¹ yra dalyvavimo kasdieniniame gyvenime forma ir turi savaiminės vertės
vaikui išimtinai malonumo ir pasitenkinimo, kurį suteikia, atžvilgiu. Tyrimų duomenys
rodo, kad žaidimas taip pat yra labai svarbus spontaniškai vaiko paskatai vystytis ir
atlieka reikšmingą vaidmenį smegenų vystymosi procesuose, ypač ankstyvaisiais me-
tais. Žaidimai ir pramogos sudaro sąlygas vaikų gebėjimams derėtis, išlaikyti emocinę
pusiausvyrą, spręsti konfliktus ir priimti sprendimus. Vaikai, dalyvaudami žaidimuose
ir pramogaudami, mokosi iš patirties, tyrinėja ir patiria juos supantį pasaulį, ekspe-
rimentuoja naujomis idėjomis, ir, tai darydami, išmoksta suprasti ir konstruoti savo
socialinę padėtį pasaulyje.
10. Vaikai gali dalyvauti žaidimuose ir ilsėtis, kai yra vieni, kartu su savo bendraamžiais ar
palaikančiais suaugusiais. Mylintys ir rūpestingi suaugusieji gali paremti vaikų vysty-
mąsi, suprasdami vaikus žaidimų metu. Suaugusieji, dalyvaudami žaidimuose kartu su
vaikais, įgyja unikalias įžvalgas ir supratimą apie vaikų pažiūras. Toks dalyvavimas suku-
ria pagarbą tarp kartų, prisideda prie veiksmingo supratimo ir bendravimo tarp vaikų
ir suaugusiųjų, taip pat suteikia galimybes vadovauti ir stimuliuoti. Laisvalaikio veikla,
kurioje dalyvauja suaugusieji, įskaitant savanorišką dalyvavimą organizuotoje sportinė-
je veikloje, žaidynėse ir kitose laisvalaikio veiklose, yra naudinga vaikams. Tačiau nauda
sumažėja, ypač kūrybiškumo, lyderystės ir komandinės dvasios ugdymo procesuose,
jeigu suaugusiųjų kontrolė yra tokia stipri, kad pakenkia paties vaiko pastangoms orga-
nizuoti ir vadovauti savo žaidimams.
11. Dalyvavimas bendruomenės kultūriniame gyvenime yra svarbus elementas, ugdant
vaikų priklausymo jausmą. Vaikai paveldi ir patiria kultūrinį ir meninį savo šeimos, bend-
ruomenės ir visuomenės gyvenimą ir tokio proceso metu jie atranda ir sukuria savo ta-
patybės jausmą ir taip prisideda prie kultūrinio gyvenimo ir tradicinių menų skatinimo
ir tvarumo.
12. Be to, vaikai atkuria, pakeičia, kuria ir perduoda kultūrą per savo pačių vaizduote pagrįs-
tus žaidimus, dainas, šokį, animaciją, istorijas, piešimą, gatvės teatrą, lėlių teatrą, šventes
ir kt. Vaikai, įgydami supratimą apie juos supantį kultūrinį ir meninį gyvenimą per santy-
kius su suaugusiais ir bendraamžiais, interpretuoja ir pritaiko jo reikšmę pagal savo
kartos patirtį. Dalyvaudami kartu su savo bendraamžiais, vaikai sukuria ir perduoda
savo kalbą, žaidimus, slaptus žodžius, fantazijas ir kitą kultūrinį išmanymą. Vaikų žaidi-
mai sukuria „vaikystės kultūrą“, pradedant nuo žaidimų mokykloje ir žaidimų aikštelėje
ir baigiant veikla mieste, tokia kaip žaidimai stiklo karoliukais, laisvas bėgiojimas, gatvės

¹ UNESCO, *Education for the twenty-first century: issues and prospects* (Paryžius, 1998).

menas ir kt. Vaikai taip pat aktyviai naudojami skaitmeninėmis platformomis ir virtualiais pasauliais, siekdami sukurti naujas bendravimo priemones ir socialinius tinklus, kurių pagalba suformuojamos įvairios kultūrinės aplinkos ir meninės formos. Dalyvavimas kultūrinėje ir meninėje veikloje yra būtinas, kad vaikai suprastų ne tik savo pačių kultūrą bet ir kitas kultūras ir praplėstų akiratį bei mokytųsi iš kitų kultūrinių ir meninių tradicijų ir taip prisidėtų prie bendro supratimo ir įvairovės vertinimo.

13. Galiausiai poilsis ir laisvalaikis yra tokie pat svarbūs vaiko vystymuisi kaip ir mityba, būstas, sveikatos priežiūra ir švietimas. Nepakankamai pailsėjusiems vaikams trūksta energijos, motyvacijos, fizinio ir protinio pajėgumo prasmingai dalyvauti ar mokytis. Jeigu vaikai neturi galimybės pailsėti, tai gali turėti negrįžtamą fizinį ir psichologinį poveikį vaikų vystymuisi, sveikatai ir gerovei. Vaikams taip pat būtinas laisvalaikis, apibrėžiamas kaip laikas ir vieta be įsipareigojimų, pramogų arba stimulų, kuriuos jie gali pasirinkti praleisti taip aktyviai ar neaktyviai kaip to nori.

IV. TEISINĖ 31 STRAIPSNIO ANALIZĖ

A. 31 STRAIPSNIO 1 DALIS

14. Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę:
 - (a) į poilsį. Teisė į poilsį reikalauja, kad vaikams būtų suteiktas pakankamas atokvėpis nuo darbo, ugdymo ar bet kokių fizinių ar protinių pastangų, siekiant užtikrinti optimalią jų sveikatą ir gerovę. Be to, vaikams būtina suteikti tinkamo miego galimybę. Įgyvendinant teisę į atokvėpį nuo veiklos ir tinkamą miegą, būtina atsižvelgti į didėjančius vaiko gebėjimus ir vystymosi poreikius;
 - (b) **į laisvalaikį.** Laisvalaikis reiškia laiką, kurio metu galima žaisti ar užsiimti rekreacine veikla. Jis apibrėžiamas kaip laisvas ir neįpareigojantis laikas, kai nevyksta formalusis ugdymas, darbas, namų atsakomybės, kitos gyvybę palaikančios funkcijos, dalyvavimas veikloje, kuriai vadovauja ne patys asmenys. Kitaip tariant, tai yra laikas, dėl kurio sprendimus didžiąja dalimi savo nuožiūra pasirenka vaikas;
 - (c) **į žaidimus.** Vaikų žaidimas yra bet koks elgesys, veikla ar procesas, kurį inicijuoja, kontroliuoja ir formuoja patys vaikai. Tokie žaidimai vyksta, jei tai yra įmanoma ir kai tik yra įmanoma. Globėjai gali prisidėti prie aplinkos, kurioje vyksta žaidimai, sukūrimo, tačiau pats žaidimas yra neprivalomas ir priklauso nuo vidinės motyvacijos, į jį įsitraukiama savo paties labui, o ne tikslui pasiekti. Žaidimas apima savarankiškumą, fizinę, protinę ar emocinę veiklą ir gali būti įvairios formos, be to, vaikai gali žaisti grupėse arba vieni. Vaikams augant, šios formos keičiasi ir yra pritaikomos. Pagrindinės žaidimo charakteristikos apima pramogą, neaiškumą, iššūkį, lankstumą ir neproduktyvumą. Kartu šie veiksniai prisideda prie džiaugsmo, kurį sukelia žaidimas, ir skatina juos tęsti. Nors žaidimas dažnai nėra laikomas svarbiu, Komitetas dar kartą patvirtina, kad jis yra pagrindinis ir gyvybiškai svarbus vaikystės malonumo aspektas, taip pat esminis fizinio, socialinio, pažintinio, emocinio ir dvasinio vystymosi elementas;

- (d) **į rekreacinę veiklą.** Rekreacinė veikla yra plati sąvoka, naudojama įvairioms veikloms apibūdinti, įskaitant, be viso kito, dalyvavimą muzikinėje, meninėje veikloje, amatuose, bendruomenės, klubų, sportinėje veikloje, žaidynėse, žygiuose, taip pat stovyklavimą ir hobius. Rekreacinė veikla susideda iš veiklos ar patirčių, kurias vaikas pasirenka savanoriškai dėl suteikiamo tiesioginio pasitenkinimo arba dėl vaiko suvokiamos asmeninės ar socialinės vertės, kurią gaus, dalyvaudamas tokioje veikloje. Rekreacinė veikla dažnai vyksta specialiai sukurtose erdvėse. Nors suaugusieji gali organizuoti ir valdyti daugumą rekreacinių veiklų, jos turėtų būti savanoriškos. Pavyzdžiui, privalomos arba priverstinės žaidynės ir sportinės varžybos arba privalomas dalyvavimas jaunimo organizacijose nėra rekreacinė veikla;
- (e) **vaiko amžių atitinkančią veiklą.** 31 straipsnis pabrėžia vaiko amžių atitinkančių veiklų svarbą. Žaidimuose ir rekreacinėje veikloje būtina atsižvelgti į vaiko amžių, siekiant nustatyti skiriamą laiką, prieinamų erdvių ir aplinkų pobūdį, skatinimo formas ir įvairovę, suaugusiųjų priežiūros ir dalyvavimo, kad būtų užtikrintas saugumas ir apsauga, būtinybės laipsnį. Vaikams augant, jų poreikiai ir norai vystosi ir persikelia iš aplinkos, kuri suteikia žaidimo galimybes, į vietas, kurios pasiūlo socializacijos galimybes, buvimą kartu su bendraamžiais ar vieniems. Jie taip pat palaipsniui tyrinėja rizikingas ir sudėtingas galimybes. Tokios patirtys yra būtinos paaugliams vystymosi procese ir padeda atrasti savo tapatybę ir priklausymo jausmą;
- (f) **į kultūrinį gyvenimą ir kurti meno kūrinčius.** Komitetas palaiko požiūrį, pagal kurį kultūrinis gyvenimas ir menai padeda vaikams ir jų bendruomenėms išreikšti savo specifinę tapatybę ir suteikti reikšmę savo egzistavimui, sukurti pasaulėžiūrą, kuri atspindi susidūrimą su jų gyvenimą veikiančiomis išorinėmis jėgomis.² Kultūrinė ir meninė išraiška yra formuojama ir ja mėgaujama namuose, mokykloje, gatvėse ir viešosiose erdvėse, taip pat šokio metu, šventėse, amatuose, ceremonijose, ritualuose, teatre, literatūroje, muzikoje, kine, parodose, filmuose, skaitmeninėse platformose ir vaizdo įrašuose. Kultūrą suformuoja bendruomenė kaip visuma ir visi vaikai turėtų turėti galimybę prisidėti prie jos kūrimo ar gauti iš to naudą. Kultūrinis gyvenimas formuojasi pačioje kultūroje ir bendruomenėje ir nėra primestas iš aukščiau, todėl valstybės turėtų atlikti tarpininkų, o ne teikėjų vaidmenį.³
- (g) **laisvai dalyvauti veikloje.** Vaikų teisė laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir menuose priklauso nuo valstybių dalyvių pagarbos ir nesikišimo į vaiko galimybes pasinaudoti, pasirinkti ir įsitraukti į tokias veiklas ir įsipareigojimo užtikrinti vaiko apsaugą ir jo interesų propagavimą. Valstybės dalyvės privalo užtikrinti, kad ir kiti asmenys neribotų tokios teisės. Vaiko sprendimas pasinaudoti arba nepasinaudoti šia teise yra jo (jos) pasirinkimas, todėl turėtų būti pripažįstamas, gerbiamas ir saugomas.

² Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 21 (2009) dėl kiekvieno asmens teisės dalyvauti kultūriniame gyvenime 13 paragrafas.

³ Žr. UNESCO, „Meksiko deklaraciją dėl kultūros politikos“, Pasaulinė kultūrinės politikos konferencija, Meksikas, 1982 m. liepos 26 d. – rugpjūčio 6 d.

B. 31 STRAIPSNIO 2 DALIS

15. Valstybės dalyvės gerbia ir skatina vaiko teisę:

- (a) **visapusiškai dalyvauti kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime.** Teisė visiškai dalyvauti turi tris tarpusavyje susijusius ir vienas kitą stiprinančius aspektus:
 - (i) **galimybę** – vaikams turi būti suteiktos galimybės patirti kultūrinį ir meninį gyvenimą ir sužinoti apie įvairias skirtingas išraiškos formas;
 - (ii) **dalyvavimą** – turi būti užtikrintos konkrečios galimybės vaikui ar vaikų grupei laisvai save išreikšti, bendrauti, veikti ir dalyvauti meninėje veikloje, siekiant visiško jų asmenybių vystymosi;
 - (iii) **indėlį į kultūrinį gyvenimą** – vaikų teisė prisidėti prie dvasinių, materialinių, intelektinių ir emocinių kultūros ir menų išraiškų ir taip skatinti visuomenės, kuriai vaikas priklauso, vystymąsi ir keitimąsi.
- (b) **gauti atitinkamas galimybes** – nors reikalavimas suteikti atitinkamas galimybes nurodo kultūrinę, meninę, pramoginę ir laisvalaikio veiklą, Komitetas aiškina, kad toks reikalavimas taip pat apima žaidimą ir papildo Konvencijos 4 straipsnį. Todėl valstybės dalyvės privalo užtikrinti būtinas ir atitinkamas dalyvavimo sąlygas, siekdamos palengvinti ir skatinti galimybes įgyvendinti 31 straipsnyje įtvirtintas teises. Vaikai gali įgyvendinti savo teises, jeigu galioja būtinos teisinės, politinės, biudžetinės, aplinkosaugos ir paslaugų sistemos.
- (c) **gauti vienodas galimybes** – kiekvienas vaikas turi gauti vienodas galimybes pasinaudoti savo teisėmis pagal 31 straipsnį.

V. 31 STRAIPSNIS PLATESNIAJAME KONVENCIJOS KONTEKSTE

A. SAŠAJOS SU BENDRAISIAIS KONVENCIJOS PRINCIPAIS

16. **2 straipsnis (nediskriminavimas).** Komitetas akcentuoja, kad valstybės dalyvės privalo imtis visų reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti, kad visi vaikai turėtų galimybę įgyvendinti savo teises pagal 31 straipsnį be jokios diskriminacijos, neatsižvelgiant į vaiko arba jo (jos) tėvų ar teisėto globėjo rasę, odos spalvą, lytį, kalbą, religiją, politinę ar kokią kitą nuomonę, tautinę, etninę ar socialinę kilmę, turtinę padėtį, negalią, gimimo ar kitą pagrindą. Ypatingą dėmesį būtina skirti tam tikrų vaikų grupių teisėms, įskaitant, be viso kito, mergaites, neįgalius vaikus, skurdžioje ar pavojingoje aplinkoje gyvenančius vaikus, skurde gyvenančius vaikus, vaikus bausmių atlikimo, globos ar stacionariose globos institucijose, vaikus konfliktų ar humanitarinių katastrofų situacijose, vaikus kaimo bendruomenėse, prieglobsčio siekiančius vaikus ir vaikus pabėgėlius, gatvės vaikus, klajoklių grupes, migrantus ar šalies viduje perkeltus vaikus, vietinės kilmės ir mažumų grupėms priklausančius vaikus, dirbančius vaikus, tėvų neturinčius vaikus ir spaudimą dėl akademinį pasiekimų patiriančius vaikus.

17. **3 straipsnis (vaiko interesai).** Komitetas akcentuoja, kad teisių pagal 31 straipsnį įgyvendinimas pagal apibrėžimą atsižvelgia į vaiko interesus. Įsipareigojimas atsižvelgti į vaiko interesus galioja kiekvieno vaiko, vaikų grupės ar organizacijos atžvilgiu. Visos teisinės, politikos ir biudžetinės priemonės, taip pat su aplinkosauga ar paslaugų teikimu susijusios priemonės, kurios gali turėti poveikį 31 straipsnyje nurodytoms teisėms, turi atsižvelgti į vaiko interesus. Tai galioja su sveikata ir sauga, kietųjų atliekų šalinimu ir rinkimu, gyvenamųjų namų ir transporto planavimu, urbanistinio kraštovaizdžio projektavimu ir priemonėmis, aprūpinimu parkais ir kitomis žaliosiomis erdvėmis, mokymosi laiko nustatymu, vaikų darbo ir švietimo teisės aktais, planavimo paraiškoms arba teisės aktais, reglamentuojančiais privatumą internete, ir su kitais aspektais susijusioms taisyklėms.
18. **6 straipsnis (gyvenimas, išgyvenimas ir vystymasis).** Valstybės dalyvės privalo vaikui užtikrinti didžiausią galimybę gyventi, išgyventi ir vystytis. Šiuo tikslu Komitetas atkreipia dėmesį į poreikį pripažinti teigiamą kiekvieno 31 straipsnyje nurodyto aspekto vertę, siekiant skatinti vaikų vystymąsi ir didėjančius gebėjimus. Todėl taip pat būtina priimti 31 straipsnio įgyvendinimo priemones, kurios atitiktų visų amžiaus grupių vaikų vystymosi poreikius. Valstybės dalyvės turėtų didinti sąmoningumą ir supratimą apie žaidimų svarbą vaikų vystymuisi tėvų, globėjų, vyriausybės pareigūnų ir su vaikais dirbančių specialistų tarpe.
19. **12 straipsnis (teisė būti išklausytam).** Vaikai, kaip individai ir kaip grupė, turi teisę išreikšti savo pažiūras visais juos liečiančiais klausimais ir toms pažiūroms turi būti skiriama daug dėmesio, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandumą. Be to, jei reikia, vaikai turi gauti tinkamą paramą, kad galėtų reikšti savo pažiūras. Vaikai turi teisę žaidimų ir laisvalaikio veiklos metu, taip pat dalyvaudami kultūrinėje ir meninėje veikloje, išreikšti pasirinkimą ir savarankiškumą. Komitetas pabrėžia, kad svarbu suteikti vaikams galimybes prisidėti prie teisės aktų, politikos, strategijų ir paslaugų kūrimo procesų, siekiant užtikrinti teisių pagal 31 straipsnį įgyvendinimą. Pavyzdžiui, toks indėlis galėtų apimti jų dalyvavimą konsultacijose dėl įvairių klausimų (pvz., su žaidimu ir laisvalaikio veiklomis susijusios politikos, švietimo tikslams, mokymo organizavimui ir mokymo programoms įtakos turintys teisės aktai, su vaikų darbu susiję apsauginiai teisės aktai, parkų ir kitų vietos infrastruktūrų plėtra, urbanistinis planavimas ir vaikams palankių bendruomenių ir aplinkų projektavimas). Be to, reikėtų atsižvelgti į vaikų nuomonę dėl žaidimo ar laisvalaikio ir kultūrinės veiklos galimybių mokykloje ir plačiojoje visuomenėje.⁴

B. SAŠAJOS SU KITOMIS SUSIJUSIOMIS TEISĖMIS

20. **13 straipsnis.** Teisė laisvai reikšti nuomonę yra labai svarbi teisei laisvai dalyvauti kultūrinėje ir meninėje veikloje. Vaikai turi teisę reikšti nuomonę bet koku jų pasirinktu būdu, atsižvelgdami tik į pagal įstatymus apibrėžtus apribojimus ir, kai tai būtina, siekdami užtikrinti pagarbą kitų asmenų teisėms ir reputacijai, taip pat apsaugoti nacionalinį saugumą, viešąją tvarką, visuomenės sveikatą ar moralę.

⁴ Žr. Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išklausytam.

21. **15 straipsnis.** Vaikai turi teisę pasirinkti draugus, priimti sprendimus dėl narystės socialinėse, kultūrinėse, sporto ir kitose organizacijose. Asociacijų laisvė yra neatsiejamas vaikų teisių pagal 31 straipsnį aspektas, kadangi vaikai, pasitelkdami vaizduotę, kartu kuria žaidimų formas, kurios retai pasiekiamos suaugusiųjų ir vaikų santykiuose. Vaikai turi bendrauti su abiejų lyčių bendraamžiais, taip pat skirtingų gebėjimų, klasių, kultūrų ir amžių žmonėmis, kad sužinotų apie bendradarbiavimą, toleranciją, dalijimąsi ir išradinumą. Žaidimai ir laisvalaikio veikla sukuria galimybes formuoti draugystes ir gali atlikti svarbų vaidmenį, stiprinant pilietinę visuomenę, prisidedant prie socialinio, dorovinio ir emocinio vaiko vystymosi, formuojant kultūrą ir kuriant bendruomenes. Valstybės dalyvės turi sudaryti palankesnes sąlygas vaikams laisvai susitikti su bendraamžiais bendruomenės lygyje. Jos taip pat privalo gerbti ir palaikyti vaikų teisę steigti, prisijungti ir išstoti iš asociacijų bei teisę į taikius susirinkimus. Tačiau vaikai niekada neturėtų būti verčiami dalyvauti ar prisijungti prie organizacijų.
22. **17 straipsnis.** Vaikai turi teisę gauti informaciją ir duomenis, kurie turi socialinės ir kultūrinės naudos, ir yra gaunami iš įvairių bendruomeninių, nacionalinių ir tarptautinių šaltinių. Galimybė gauti tokią informaciją ir duomenis yra labai svarbi, siekiant įgyvendinti jų teisę visiškai dalyvauti kultūrinėje ir meninėje veikloje. Valstybės dalyvės yra raginamos užtikrinti, kad vaikai turėtų geriausias įmanomas galimybes, pasitelkdami skirtingas priemones, gauti su jų pačių kultūra ir kitomis kultūromis susijusią informaciją ir duomenis suprantama kalba (taip pat gestų kalba ir Brailio raštu). Taip pat reikėtų duoti leidimą dėl autorių teisių įstatymų išimčių, siekiant užtikrinti, kad spausdintinė medžiaga būtų prieinama skirtingais formatais. Tokiu atveju, būtina apsaugoti ir išsaugoti kultūrinę įvairovę ir vengti kultūrinių stereotipų.
23. **22 straipsnis.** Vaikai pabėgėliai ir prieglobsčio siekiantys vaikai susiduria su sudėtingais iššūkiais, įgyvendindami savo teises pagal 31 straipsnį, kadangi jie dažnai būna atskirti nuo savo tradicijų ir kultūros ir yra pašalinti iš juos priimančios šalies kultūros. Būtina dėti pastangas, siekiant užtikrinti, kad vaikai pabėgėliai ir prieglobsčio siekiantys vaikai turėtų vienodas galimybes kartu su juos priimančios šalies vaikais naudotis 31 straipsnyje numatytais teisėmis. Be to, būtina pripažinti vaikų pabėgėlių teisę išsaugoti ir praktikuoti savo pačių laisvalaikio, kultūrinės ir meninės tradicijas.
24. **23 straipsnis.** Neįgalūs vaikai turėtų turėti galimybę⁵ pasinaudoti prieinamomis, integracinėmis aplinkomis ir infrastruktūromis, kad jie galėtų naudotis savo teisėmis pagal 31 straipsnį. Šeimos, globėjai ir specialistai privalo pripažinti įtraukiančio žaidimo vertę ir kaip teisę, ir kaip priemonę optimaliam neįgalių vaikų vystymuisi pasiekti. Valstybės dalyvės turėtų remti neįgalių vaikų kaip lygių ir aktyvių dalyvių žaidimuose, laisvalaikio, kultūrinėje ir meninėje veikloje galimybes, didindamos sąmoningumą suaugusiųjų ir bendraamžių tarpe ir suteikdamos amžių atitinkančią paramą ir pagalbą.
25. **24 straipsnis.** 31 straipsnyje nurodytų teisių įgyvendinimas prisideda ne tik prie vaikų sveikatos, gerovės ir vystymosi. Tinkamos sąlygos vaikams pasinaudoti teisėmis pagal

⁵ Žr. Neįgaliųjų teisių konvencijos 7, 9 ir 30 straipsnius.

- 31 straipsnį, kai jie serga ir (arba) yra hospitalizuoti, taip pat atlieka svarbų vaidmenį ir skatina jų gijimo procesą.
26. **27 straipsnis.** Netinkamas gyvenimo lygis, nesaugios sąlygos ar perpildytos gyvenamosios aplinkos, nesaugi ir antisanitarinė aplinka, nepakankamas maistas, priverstinis pavojingas ar išnaudojamojo pobūdžio darbas gali apriboti arba neleisti vaikams pasinaudoti galimybe įgyvendinti savo teises pagal 31 straipsnį. Valstybės dalyvės, kurdamos su socialine apsauga, užimtumu, būstu ir vaikų galimybėmis patekti į viešąsias erdves, ypač vaikams, kurie neturi žaidimo ir laisvalaikio galimybių savo namuose, susijusias politikas, skatinamos atsižvelgti į jų poveikį vaikų teisėms pagal 31 straipsnį.
27. **28 ir 29 straipsniai.** Švietimas turi būti nukreiptas į visišką vaiko asmenybės, talentų, protinių ir fizinių gebėjimų vystymą. Teisių pagal 31 straipsnį įgyvendinimas yra būtinas, norint pasiekti, kad būtų laikomasi 29 straipsnyje numatytų teisių. Kad vaikai pasiektų visišką savo potencialą, būtinos kultūrinio ir meninio vystymosi galimybės, taip pat dalyvavimas sportinėje veikloje ir žaidynėse. Komitetas taip pat pabrėžia, kad teisės pagal 31 straipsnį turi teigiamos naudos vaikų mokymosi rezultatams, be to, integracinis švietimas ir žaidimas vienas kitą sustiprina ir turėtų būti plėtojamas kiekvieną dieną ankstyvosios vaikystės, ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo laikotarpiams. Nors žaidimas yra svarbus ir būtinas visų amžiaus grupių vaikams, jis atlieka ypač svarbų vaidmenį ankstyvaisiais mokyklinio lavinimo metais. Tyrimų rezultatai parodė, kad žaidimas yra svarbi vaikų mokymosi priemonė.
28. **30 straipsnis.** Etninėms, religinėms ar kalbinėms mažumoms priklausantys vaikai turėtų būti skatinami dalyvauti savo kultūroje. Valstybės dalyvės turėtų gerbti kultūrinių mažumų bendruomenėms priklausančių vaikų, taip pat vietinių vaikų ypatybes ir užtikrinti, kad jie turėtų vienodas teises kartu su daugumos bendruomenėms priklausančiais vaikais dalyvauti kultūrinėje ir meninėje veikloje, kuri atspindi jų kalbą, religiją ir kultūrą.
29. **32 straipsnis.** Komitetas pažymi, kad daugumoje šalių vaikai dirba sunkius darbus, todėl negali naudotis 31 straipsnyje nurodytomis teisėmis. Be to, milijonai vaikų dirba kaip namų ūkio darbininkai arba atlieka nepavojingus darbus kartu su savo šeimomis ir neturi galimybės tinkamai pailsėti ar mokytis per beveik visą vaikystės laikotarpį. Valstybės turi imtis visų būtinų priemonių, kad apsaugotų visus dirbančius vaikus nuo sąlygų, kurios pažeidžia jų teises pagal 31 straipsnį.
30. **19, 34, 37 ir 38 straipsniai.** Smurtas, seksualinis išnaudojimas, laisvės atėmimas neteisėtomis ar savavališkomis priemonėmis, taip pat priverstinis dalyvavimas ginkluotuose konfliktuose nustato sąlygas, kurios stipriai apsunkina arba panaikina vaikų žaidimo, laisvalaikio ir dalyvavimo kultūriniame gyvenime ir meninėje veikloje galimybes. Kitų vaikų patyčios taip pat gali būti didelė kliūtis naudotis teisėmis pagal 31 straipsnį. Tokios teisės gali būti įgyvendintos, jeigu valstybės dalyvės imasi visų priemonių apsaugoti vaikus nuo tokių veiksmų.
31. **39 straipsnis.** Valstybės dalyvės turėtų užtikrinti, kad nepriežiūrą, išnaudojimą, prievartą ar kitas smurto formas patyrę vaikai gautų pagalbą atsigauti ir reintegruoti. Vaikų patirtys, įskaitant skausmingas ir kenksmingas patirtis, gali būti perduotos žaidimų metu ar per meninę išraišką. Galimybės įgyvendinti teises pagal 31 straipsnį gali suteikti

vertingas priemonės, kurias vaikai gali panaudoti, kad išreikštų traumines ar sudėtingas gyvenimo patirtis, kad suprastų savo praeitį ir susidorotų su ateitimi. Žaidimas ir meninė išraiška suteiktų galimybę bendrauti, geriau suprasti savo pačių jausmus ir mintis, užkirsti kelią psichologiniams iššūkiams arba padėti su jais susidoroti ir išmokti valdyti savo santykius ir konfliktus natūralaus, savivada ir gijimu pagrįsto proceso metu.

VI. KONTEKSTO SUKŪRIMAS 31 STRAIPSNIUI ĮGYVENDINTI

A. OPTIMALIOS APLINKOS VEIKSNIAI

32. Vaikai spontaniškai įsitraukia į žaidimą ir dalyvauja laisvalaikio veikloje, taip pat ieško galimybių tokia veikla užsiimti labiausiai nepalankioje aplinkoje. Tačiau tam tikros sąlygos turi būti užtikrintos, atsižvelgiant į didėjančius vaiko gebėjimus, kad vaikai galėtų optimaliai pasinaudoti savo teisėmis pagal 31 straipsnį. Todėl vaikai:

- turėtų būti apsaugoti nuo streso;
- turėtų būti apsaugoti nuo socialinės atskirties, prietarų ar diskriminacijos;
- turėtų turėti aplinką, kurioje būtų apsaugoti nuo socialinės žalos ar smurto;
- turėtų turėti aplinką, kurioje nebūtų atliekų, taršos, eismo ir kitų fizinių pavojų, ir vaikai galėtų laisvai ir saugiai gyventi savo vietos rajonuose;
- turėtų turėti jų amžių ir vystymąsi atitinkančią poilsio galimybę;
- turėtų turėti laisvalaikio, kuriame nebūti keliama jokie reikalavimai, galimybę;
- turėtų turėti galimybę pasinaudoti erdve ir laiku žaidimams be suaugusiųjų kontrolės ir valdymo;
- turėtų turėti erdvę ir galimybes žaisti lauke be priežiūros įvairioje ir sudėtingoje fizinėje aplinkoje ir, jei reikia, sulaukti suaugusiųjų pagalbos;
- turėtų turėti galimybes patirti, bendrauti ir žaisti natūralioje aplinkoje ir gyvūnijos pasaulyje;
- turėtų turėti galimybes investuoti į savo pačių erdvę ir laiką, kad sukurtų ir pakeistų savo pasaulį, naudodamiesi vaizduote ir kalbomis;
- turėtų turėti galimybes tyrinėti ir suprasti kultūrinį ir meninį savo bendruomenės paveldą, jame dalyvauti, jį kurti ir formuoti;
- turėtų turėti galimybes kartu su kitais vaikais dalyvauti žaidynėse, sporto ir kitoje laisvalaikio veikloje, jei reikia, sulauktų kvalifikuotų pagalbininkų ar trenerių pagalbos;
- turėtų sulaukti tėvų, mokytojų ir bendruomenės kaip visumos pripažinimo dėl 31 straipsnyje nurodytų teisių vertės ir teisėtumo.

B. SUNKUMAI, KURIUOS REIKIA SPRĘSTI, ĮGYVENDINANT 31 STRAIPSNĮ

33. **Žaidimo ir laisvalaikio svarbos pripažinimo stoka.** Daugelyje pasaulio vietų žaidimas yra suvokiamas kaip „deficito“ laikas, praleistas, užsiimant lengvabūdiška ar neproduktyvia veikla be jokios tikros vertės. Tėvai, globėjai ir viešieji administratoriai dažnai teikia pirmenybę mokymuisi ar ekonominiam darbui, o ne žaidimui, kuris dažnai laikomas triukšminga, nešvaria, trikdančia ir erzinančia veikla. Be to, suaugusieji dažnai neturi pasitikėjimo, įgūdžių ar supratimo, kad galėtų palaikyti vaikų žaidimą ir su jais žaismingai bendrauti. Ir vaikų teisė žaisti ir užsiimti laisvalaikio veikla, ir esminė tokių veiklų svarba vaikų gerovei, sveikatai ir vystymuisi yra menkai suprantamos ir nepakankamai įvertintos. Pavyzdžiui, jeigu žaidimas yra pripažįstamas, dažniausiai labiau vertinamas fizinis aktyvus žaidimas ir varžybiniai žaidimai (sporto šakos), o ne fantazija ar socialinė drama. Komitetas pabrėžia, kad didesnis žaidimo ir laisvalaikio formų ir vietų, kurioms pirmenybę teikia vyresni vaikai, pripažinimas yra ypač reikalingas. Paaugliai dažnai ieško vietų, kuriose galėtų susitikti su savo bendraamžiais ir tyrinėti savo besivystantį savarankiškumą ir perėjimą į pilnametystę. Tai labai svarbus vaikų tapatybės ir priklausymo jausmo vystymosi aspektas.
34. **Nesaugios ir pavojingos aplinkos.** Aplinkos ypatybės, kurios turi įtakos 31 straipsnyje numatytais teisėms, gali būti apsauginiai arba rizikos veiksniai, veikiantys vaikų sveikatą, vystymąsi ir saugumą. Jaunesnių vaikų atžvilgiu erdvės, kurios suteikia tyrinėjimo ir kūrybiškumo galimybes, turėtų įgalinti tėvus ir globėjus prižiūrėti vaikus, palaikant akių kontaktą ar balsinėmis priemonėmis. Vaikams reikia galimybių pasinaudoti įtraukiančiomis erdvėmis, kurios yra netoli jų namų ir kuriose nėra netinkamų pavojų, taip pat priemonėmis, kurios skatina saugų ir savarankišką mobilumą, didėjant jų gebėjimams.
35. Dauguma neturtingiausių pasaulio vaikų susiduria su fiziniais pavojais, tokiais kaip užterštas vanduo, atviros kanalizacijos sistemos, perpildyti miestai, nekontroliuojamas eismas, prastas gatvių apšvietimas ir perpildytos gatvės, netinkama viešojo transporto sistema, saugių vietinių žaidimų aikštelių, žaliųjų erdvių ir kultūrinių objektų trūkumas, neformalios miesto lūšnynų gyvenvietės pavojingose, smurtinėje ar toksinėse aplinkose. Pokonfliktinių situacijų aplinkose vaikai gali nukentėti dėl sausumos minų ir nesproguusių sprogmenų. Iš tiesų, vaikai susiduria su dideliu pavojumi, nes dėl natūralaus smalsumo ir tiriamojo pobūdžio žaidimo padidėja tokių pavojų tikimybė, be to, sprogimo poveikis yra didesnis vaikui.
36. Žmogiškieji veiksniai taip pat gali prisidėti prie pavojų, su kuriais vaikai susiduria viešosiose erdvėse, pvz., aukštas nusikalstamumo ir smurto lygis, neramumai bendruomenėse ir pilietiniai nesutarimai, narkotikai ir su gaujomis susijęs smurtas, pagrobimo ir prekybos vaikais rizika, atviros erdvės, kuriose dominuoja priešiška nusiteikęs jaunimas ar suaugusieji, agresija ir seksualinis smurtas prieš mergaites. Net jeigu parkai, žaidimų aikštelės, sporto kompleksai ir kitos priemonės egzistuoja, jie dažnai gali būti įkurti vaikams pavojingose, neprižiūrimose vietose. Šių veiksmų nulemti pavojai stipriai apriboja vaikų saugaus žaidimo ir laisvalaikio galimybes. Vis didėjantis vaikams prieinamų erdvių nykimas sukuria didesnio vyriausybės įsikišimo poreikį, siekiant apsaugoti teises pagal 31 straipsnį.
37. **Pasipriešinimas dėl vaikų naudojimosi viešosiomis erdvėmis.** Vis didėjanti viešųjų erdvių, iš kurių vaikai yra pašalinami, komercializacija trukdo vaikams naudoti jas žaidimams, laisvalaikiui ir kultūrinei veiklai. Be to, daugumoje pasaulio dalių mažėja

tolerancija vaikams viešosiose erdvėse. Pavyzdžiui, dėl komendanto valandos vaikams įvedimo, uždarytų bendruomenių ar parkų, sumažėjusios triukšmo lygio tolerancijos, žaidimų aikštelių, kuriose galioja griežtos taisyklės dėl „priimtino“ elgesio žaidimų metu, galimybių patekti į prekybos centrus apribojimų vaikai suvokiami kaip „probleminiai“ ir (arba) nusikaltėliai. Ypač paaugliai yra plačiai suvokiami kaip grėsmė dėl žiniasklaidoje pateikiamos neigiamos informacijos ir vaizdavimo, todėl yra atgrasomi nuo viešųjų erdvių naudojimo.

38. Vaikų atskirtis lemia jų kaip piliečių vystymąsi. Bendra įvairių amžiaus grupių patirtis įtraukiančiose viešosiose erdvėse skatina ir stiprina pilietinę visuomenę ir skatina vaikus pripažinti save kaip teises turinčius piliečius. Valstybės raginamos skatinti dialogą tarp vyresnių ir jaunesnių kartų, siekiant didesnio vaikų kaip teisių turėtojų ir įvairių bendruomeninių erdvių tinklų vietovėse ar savivaldybėse, kurie gali patenkinti vaikų su žaidimais ir laisvalaikiu susijusius poreikius, svarbos pripažinimo.
39. **Rizikos ir saugumo balansavimas.** Kai kuriose pasaulio dalyse baimė dėl fizinio ir žmonių sukulto pavojaus, su kuriuo vaikai susiduria vietos aplinkoje, gali tapti vis stiprėjančio stebėjimo ir priežiūros priežastimi, todėl suvaržoma jų laisvė žaisti ir laisvalaikio galimybės. Be to, patys vaikai gali kelti grėsmę kitiems vaikams žaidimų ir laisvalaikio veiklų metu, pavyzdžiui, patyčios, vyresnių vaikų naudojama prievarta prieš jaunesnius vaikus ir grupės spaudimas įsitraukti į rizikingas veiklas. Nors vaikai neturėtų susidurti su pavojumi, įgyvendinami savo teises pagal 31 straipsnį, tam tikra rizika ir iššūkis yra neatsiejami nuo žaidimo ir laisvalaikio veiklos ir yra būtinas šių veiklų naudos komponentas. Būtina išlaikyti pusiausvyrą tarp veiksmų, kurių tikslas yra sumažinti nepriimtinius pavojus vaikų aplinkoje, tokius kaip eismo ribojimas vietos gatvėse, gatvių apšvietimo pagerinimas, saugių ribų mokyklų žaidimų aikštelėse sukūrimas, iš vienos pusės, ir vaikų informavimo, aprūpinimo ir įgalinimo imtis būtinų atsargumo priemonių, siekiant padidinti jų pačių saugumą, iš kitos pusės. Geriausi vaiko interesai ir įsiklausymas į vaiko patirtis ir rūpesčius turėtų būti tarpininkavimo principas, siekiant nustatyti pavojaus, su kuriuo gali susidurti vaikai, lygį.
40. **Galimybė pažinti gamtos pasaulį.** Vaikai įgyja supratimą apie gamtos pasaulį, pradeda jį vertinti ir juo rūpintis, jame dalyvaudami, taip pat įsitraukdami į savivada pagrįstą žaidimą ir jį tyrinėdami kartu su suaugusiaisiais, kurie perduoda informaciją apie gamtos stebuklą ir svarbą. Prisiminimai apie vaikystės žaidimus ir laisvalaikį gamtoje stiprina išteklius, padedančius susidoroti su stresu, įkvepiančius dvasinio stebuklo jausmą ir skatinančius rūpintis Žeme. Žaidimas natūralioje aplinkoje taip pat prisideda prie judrumo, pusiausvyros, kūrybiškumo, socialinio bendradarbiavimo ir koncentracijos. Ryšys su gamta, palaikomas užsiimant sodininkyste, derliaus nuėmimo, ceremonijų ir taikių apmąstymų metu, yra labai svarbus daugelio kultūrų menų ir paveldo aspektas. Vis labiau urbanizuotame ir privatizuotame pasaulyje vaikų galimybė patekti į parkus, sodus, miškus, paplūdimius ir kitas gamtos zonas mažėja, ir labiausiai tikėtina, kad vaikai iš miesto vietovių, kurių gyventojai gauna mažas pajamas, neturės tinkamų galimybių patekti į žaliąsias zonas.
41. **Spaudimas dėl mokymosi rezultatų.** Daugelyje pasaulio dalių dauguma vaikų neturi galimybės pasinaudoti savo teisėmis pagal 31 straipsnį, nes didelis dėmesys skiriamas formaliojo mokymosi rezultatams, pavyzdžiui:

- švietimas ankstyvojoje vaikystėje vis labiau kreipia dėmesį į akademinius tikslus ir formalųjį mokymąsi, todėl nukenčia dalyvavimas žaidimuose ir visapusiškas vystymasis;
 - užmokyklinis mokymasis ir namų darbai įsibrauna į vaikų laiką, kuris galėtų būti skirtas laisvai pasirinktai veiklai;
 - mokymo programa ir kasdieninis tvarkaraštis dažnai neapima žaidimo, laisvalaikio ir poilsio būtinybės ar tokių veiklų galimybių;
 - formalių ar didaktinio ugdymo metodų naudojimas klasėse nepasinaudoja aktyvaus ir žaismingo mokymosi privalumais;
 - ryšys su gamta silpnėja daugelyje mokyklų, nes vaikai privalo vis daugiau laiko praleisti patalpose;
 - kai kuriuose šalyse kultūrinės ir meninės veiklos galimybės ir meno pedagogų skaičius mokyklose mažėja, nes pirmenybė teikiama akademinio pobūdžio mokymo dalykams;
 - apribojimai, susiję su žaidimu mokykloje, kliudo pasinaudoti kūrybiškumo, tyrinėjimo ir socialinio vystymosi galimybėmis.
42. **Per daug struktūruoti ir suplanuoti tvarkaraščiai.** Daugumai vaikų gebėjimą įgyvendinti 31 straipsnyje numatytas teises riboja suaugusiųjų primestos veiklos, įskaitant privalomas sporto šakas, reabilitacines veiklas neįgaliems vaikams ar namų ruošos darbus, ypač mergaitėms, kurios palieka mažai laiko arba jo visai nepalieka savivada pagrįstoms veikloms. Jeigu vyriausybės skiria finansavimą, tokios investicijos dažnai būna nukreiptos į organizuotą varžybinį laisvalaikį, kartais iš vaikų reikalaujama arba jie yra spaudžiami dalyvauti jaunimo organizacijose, kurių negali pasirinkti. Vaikai turi teisę į laiką, kurio nenustato ir nekontroliuoja suaugusieji, taip pat į laiką, kai jiems neprimetami jokie reikalavimai. Tai iš esmės reiškia, kad vaikai gali nedaryti nieko, jei to nori. Iš tikrųjų, veiklos nebuvimas gali tapti kūrybiškumo stimulu. Siauras viso vaiko laisvalaikio laiko sutelkimas į suplanuotas ar varžybines veiklas gali pakenkti vaiko fizinei, emocinei, pažintinei ir socialinei gerovei.⁶
43. **31 straipsnio nepaisymas vystymosi programose.** Daugelyje šalių su vaikų priežiūra ir vystymusi ankstyvojoje vaikystėje susijusi veikla išskirtinai susitelkia į vaiko išgyvenimo klausimus ir neatsižvelgia į sąlygas, kurios leidžia vaikams klestėti. Dažnai programos sprendžia mitybos, imunizacijos ir ikimokyklinio ugdymo klausimus ir nekreipia dėmesio į žaidimą, laisvalaikį, kultūrą ir menus. Programas vykdančios darbuotojos nėra tinkamai paruošti palaikyti šiuos vaiko vystymosi poreikių aspektus.
44. **Investicijų į kultūrinės ir meninės vaikų galimybes stoka.** Dažnai vaikų galimybes dalyvauti kultūrinėje ir meninėje veikloje riboja daugybė veiksnių, įskaitant tėvų

⁶ Marta Santos Pais, „The Convention on the Rights of the Child“, OHCHR, *Manual on Human Rights Reporting* (Ženeva, 1997), 393–505 psl.

paramos stoką, dalyvavimo mokesčius, transporto paslaugų stoką, į suaugusiuosius orientuotų parodų, spektaklių ir renginių organizavimą, nesugebėjimą įtraukti vaikus į turinį, dizainą, vietą ir teikimo formas. Būtina skirti didesnę dėmesį erdvių kūrimui, siekiant skatinti kūrybiškumą. Meno ir kultūros vietų valdytojai turėtų pažvelgti už fizinių erdvių ribų, kad apsvarstytų, kaip jų programos atspindi ir reaguoja į atstovaujamų bendruomenių kultūrinį gyvenimą. Vaikų dalyvavimas meninėje veikloje reikalauja labiau į vaikus orientuoto požiūrio, kuriuo vadovaujantis, užsakomi ir demonstruojami vaikų kūriniai, o vaikai įtraukiami į siūlomas struktūras ir programas. Toks dalyvavimas vaikystėje gali stimuliuoti kultūrinius interesus visam gyvenimui.

45. **Didėjantis elektroninės žiniasklaidos vaidmuo.** Vaikai visuose pasaulio regionuose vis daugiau laiko praleidžia žaisdami, užsiimdami laisvalaikio, kultūrine ir menine veikla kaip vartotojai ir kūrėjai, naudodamiesi įvairiomis skaitmeninėmis platformomis ir žiniasklaidos priemonėmis, įskaitant televizijos žiūrėjimą, pranešimų siuntimą, socialinius tinklus, žaidimus, tekstinius pranešimus, muzikos klausymą ir kūrimą, vaizdo įrašų ir filmų žiūrėjimą ir kūrimą, naujų meno formų kūrimą, nuotraukų skelbimą. Informacinės ir ryšių technologijos tampa pagrindiniu kasdieninės vaikų realybės aspektu. Šiandien vaikai nepastebimai juda tarp realaus gyvenimo ir internetinės aplinkos. Šios platformos suteikia didžiulę edukacinę, socialinę ir kultūrinę naudą, todėl valstybės dalyvės skatinamos imtis visų būtinų priemonių, siekiant visiems vaikams užtikrinti lygias galimybes patirti tokią naudą. Prieiga prie interneto ir socialinės žiniasklaidos yra svarbiausias teisių pagal 31 straipsnį įgyvendinimo veiksnys globalioje aplinkoje.
46. Tačiau, Komitetas reiškia susirūpinimą dėl vis gausėjančių įrodymų apie tai, kiek tokios aplinkos, taip pat vaikų jose praleistas laikas, gali būti susijęs su dideliu pavojumi ir žala,⁷ pavyzdžiui:
- dėl interneto prieigos ir socialinės žiniasklaidos vaikai susiduria su priekabiavimu skaitmeninėje erdvėje, pornografija ir viliojimu internete. Dauguma vaikų lankosi interneto kavinėse, kompiuterių klubuose ir žaidimų salėse, kuriose nėra tinkamų prieigos ribojimų ar veiksmingų stebėjimo sistemų;
 - panašu, kad vis didėjantis dalyvavimo smurtiniuose vaizdo žaidimuose lygis, ypač berniukų tarpe, yra susijęs su agresyviu elgesiu, nes žaidimai stipriai įtraukia, yra interaktyvūs ir apdovanoja agresyvų elgesį. Kadangi tokie žaidimai yra žaidžiami parkotinėse, jie sustiprina neigiamą mokymąsi ir gali prisidėti prie sumažėjusio jautrumo skausmui ir kitų asmenų kančioms, taip pat agresyvų ir kenksmingą elgesį su kitais žmonėmis. Didėjančios internetinių žaidimų galimybės, kai vaikai susiduria su pasauliniu naudotojų tinklu be jokių filtrų ar apsaugos priemonių, taip pat kelia susirūpinimą;
 - dauguma žiniasklaidos priemonių, ypač pagrindinė televizija, neatspindi įvairių visuomenėje egzistuojančių kultūrų kalbos, vertybių ir kūrybiškumo. Toks monokultūros

⁷ UNICEF, *Child Safety Online: Global Challenges and Strategies. Technical report* (Florencija, „Innocenti Research Centre“, 2012).

vaizdavimas ne tik riboja visų vaikų galimybes gauti naudos iš galimos kultūrinės veiklos įvairovės, bet taip pat gali įtvirtinti žemesnę nepagrindinių kultūrų vertę. Televizija taip pat prisideda prie vaikystės žaidimų, dainų, eilėraščių, kurie perduodami iš kartos į kartą gatvėse ir žaidimų aikštelėse, praradimo;

- didėjanti priklausomybė nuo su ekranu susijusios veiklos gali sietis su sumažėjusiu vaikų fizinio aktyvumo lygiu, prastu miego režimu, didėjančiu nutukimo ir kitų susijusių ligų lygiu.

47. **Žaidimo rinkodara ir komercializacija.** Komitetas yra susirūpinęs, kad dauguma vaikų ir jų šeimų patiria vis didesnę nereguliuojamos žaislų ir žaidimų gamintojų vykdomos komercializacijos ir rinkodaros poveikį. Tėvai patiria spaudimą pirkti vis daugiau gaminių, kurie gali pakenkti jų vaikų vystymuisi arba neskatina kūrybiško žaidimo, pvz., gaminius, kurie reklamuoja televizijos laidas, vaizduojančias sukurtus veikėjus ir siužetus, kurie neskatina išradingo tyrinėjimo, žaislus su mikroschemomis, kurie paverčia vaikus pasyviais stebėtojais, rinkinius su iš anksto nustatytu veiklos modeliu, žaislus, kurie prisideda prie tradicinių lyčių stereotipų įtvirtinimo arba ankstyvos mergaičių seksualizacijos, žaislus, kurių sudėtyje yra pavojingų detalių ar cheminių medžiagų, tikroviškus karinės tematikos žaislus ir žaidimus. Pasaulinė rinkodara taip pat gali susilpninti vaikų dalyvavimą tradiciniame kultūriniame ir meniniame savo bendruomenės gyvenime.

VII. VAIKAI, KURIEMS REIKIA SKIRTI YPATINGĄ DĖMESĮ, SIEKIANT ĮGYVENDINTI JŲ TEISES PAGAL 31 STRAIPSNĮ

48. **Mergaitės.** Reikšmingų kliūčių, tokių kaip namų ūkio pareigos, brolių ir seserų bei šeimos narių priežiūra, tėvų išreiškiamas susirūpinimas dėl saugumo, tinkamų priemonių trūkumas ir kultūrinės prielaidos, kurios riboja mergaičių lūkesčius ir elgesį, derinys gali sumažinti jų galimybes naudotis 31 straipsnyje nurodytomis teisėmis, ypač paauglystėje. Be to, lyčių diferenciacija vadinamajame mergaičių ir berniukų žaidime, kurį skatina tėvai, globėjai, žiniasklaida ir žaidimų ir žaislų gamintojai palaiko tradicinį lyčių vaidmenų pasidalijimą visuomenėje. Duomenys rodo, kad berniukams skirti žaidimai parengia juos sėkmei įvairiose profesinėse ir kitose modernios visuomenės aplinkose, ir priešingai, mergaičių žaidimai nukreipia jas į privačias namų sferas ir būsimus žmonių ir motinų vaidmenis. Dažnai paaugliai ir paauglės yra atgrasomi nuo dalyvavimo bendrose laisvalaikio veiklose. Be to, dažniausiai mergaitės rečiau užsiima fizine veikla ir dalyvauja organizuotuose žaidimuose dėl išorinės kultūros poveikio, sau primestos atskirties arba tinkamų galimybių stokos. Šis modelis kelia susirūpinimą, atsižvelgiant į įrodytą fizinę, psichologinę, socialinę ir intelektualinę naudą, susijusią su dalyvavimu sportinėje veikloje.⁸ Komitetas, atsižvelgdamas į plačiai paplitusias ir prasismelkiančias kliūtis, kurios trukdo mergaitėms įgyvendinti savo teises pagal 31 straipsnį, ragina valstybes dalyves imtis

⁸ 1978 m. UNESCO Tarptautinė fizinio lavinimo ir sporto chartija.

veiksmų kovoti su lyčių stereotipais, kurie sudaro ir sustiprina diskriminacijos modelius ir galimybių nelygybę.

49. **Skurstantys vaikai.** Galimybių pasinaudoti infrastruktūra stoka, dalyvavimo kaina, pavojingi ir apleisti rajonai, būtinybė dirbti ir bejėgiškumo pojūtis bei marginalizacija prisideda prie neturtingiausių vaikų atskirties 31 straipsnyje įtvirtintų teisių įgyvendinimo atžvilgiu. Dauguma vaikų susiduria ne tik su pavojais jų sveikatai ir saugumui už namų ribų, bet ir namų aplinkoje, kurioje žaidimui ar laisvalaikiui lieka mažai vietos arba jos iš viso nėra. Tėvų neturintys vaikai yra ypač pažeidžiami dėl teisių pagal 31 straipsnį netekimo. Gatvės vaikai neturi žaidimo galimybių ir dažnai yra aktyviai šalinami iš miesto parkų ir žaidimų aikštelių, tačiau jie pasitelkia savo kūrybiškumą, kad panaudotų neformalią gatvės aplinką žaidimo galimybėms. Savivaldybės privalo pripažinti parkų ir žaidimų aikštelių svarbą, įgyvendindamos skurde gyvenančių vaikų teises, numatytas 31 straipsnyje, ir dalyvauti diskusijose su jais dėl politikos, planavimo ir plėtros iniciatyvų. Valstybės privalo imtis veiksmų, siekdamas visiems vaikams užtikrinti kultūrinės ir meninės veiklos galimybes, taip pat vienodas žaidimo ir laisvalaikio galimybes.
50. **Neįgalūs vaikai.** Daugialypės kliūtys trukdo neįgaliems vaikams pasinaudoti teisėmis pagal 31 straipsnį. Tokios kliūtys apima pašalinimą iš mokyklos, neformalias ir socialines vietas, kuriose formuojasi draugystės ir vyksta žaidimai bei laisvalaikio veikla, izoliaciją namuose, neįgaliems vaikams priešiškas ir juos atstumiančias kultūrinės pažiūras ir neigiamus stereotipus; fizinį, be viso kito, viešųjų erdvių, parkų, žaidimų aikštelių ir įrangos, kino teatrų, teatrų, koncertų salių, sporto įrenginių ir arenų neprieinamumą, politikas, kurios pašalina juos iš sporto ar kultūrinių vietų dėl saugumo priežasčių, bendravimo kliūtis ir negebėjimą parūpinti vertimo ir prisitaikančių technologijų, galimybių pasinaudoti transporto paslaugomis trūkumą. Neįgalūs vaikai taip pat gali susidurti su kliūtimis pasinaudoti savo teisėmis, jeigu trūksta investicijų, kurios pagerintų radijo, televizijos, kompiuterių ir planšečių prieinamumą, įskaitant pagalbinių technologijų naudojimą. Todėl Komitetas pritaria Neįgaliųjų teisių konvencijos 30 straipsniui, kuris akcentuoja valstybių dalyvių įsipareigojimus užtikrinti, kad neįgalūs vaikai turėtų vienodas galimybes kartu su kitais vaikais dalyvauti žaidimuose, pramoginėje ir laisvalaikio bei sportinėje veikloje, įskaitant pagrindinę ugdymo sistemą. Aktyvios priemonės yra būtinos, siekiant pašalinti kliūtis ir pagerinti prieigą ir prieinamumą prie integracinių galimybių neįgaliems vaikams dalyvauti visose šiose veiklose.⁹
51. **Vaikai institucijose.** Dauguma vaikų dalį ar visą savo vaikystę praleidžia institucijose, pvz., stacionarios globos namuose ir mokyklose, sulaikymo centruose, kuriuose žaidimo, laisvalaikio ir dalyvavimo kultūriniame ir meniniame pasaulyje galimybės gali būti ribotos ar jų iš viso nebūti. Komitetas pabrėžia, kad valstybės privalo siekti vaikų deinstytucionalizacijos, bet kol toks tikslas bus pasiektas, valstybės turėtų sukurti priemones, siekdamas užtikrinti, kad visos tokios institucijos garantuotų vietą ir galimybes vaikams bendrauti su savo bendraamžiais bendruomenės aplinkoje, žaisti ir dalyvauti žaidimuose, fizinėje veikloje, kultūriniame ir meniniame gyvenime. Tokios priemonės neturėtų apsiriboti privaloma ar organizuota veikla. Be to, vaikams būtina saugi ir stimuliuojanti

⁹ Bendrasis komentaras Nr. 9 (2006) dėl neįgaliųjų vaikų teisių.

aplinka, kurioje vaikai galėtų laisvai įsitraukti į žaidimus ir laisvalaikio veiklą. Kai tik įmanoma vaikai turėtų gauti tokias galimybes vietos bendruomenėse. Ilgą laiką institucijose gyvenantiems vaikams taip pat reikia tinkamos literatūros, periodinių leidinių ir interneto prieigos, taip pat paramos, kuri sudarytų sąlygas pasinaudoti tokiais ištekliais. Siekiant sukurti reikiamą aplinką, kuri užtikrintų, kad kiekvienas institucijoje gyvenantis vaikas galėtų įgyvendinti savo teises pagal 31 straipsnį, būtina skirti laiko, užtikrinti tinkamą erdvę, išteklius ir įrangą, kvalifikuotus ir motyvuotus darbuotojus ir atskirus biudžetus.

52. **Vaikai iš vietos gyventojų ir mažumos bendruomenių.** Diskriminacija dėl tautybės, religijos, rasės ar kastos gali trukdyti vaikams įgyvendinti savo teises pagal 31 straipsnį. Priešiškumas, asimiliavimo politika, atstūmimas, smurtas ir diskriminacija gali sudaryti kliūtis vietiniams ir mažumų vaikams dalyvauti savo kultūrinėse praktikose, ritualuose ir pamaldose, taip pat sportinėje veikloje, žaidynėse, kultūrinėje veikloje, žaidimuose ir laisvalaikio veikloje kartu su kitais vaikais. Valstybės privalo pripažinti, apsaugoti ir gerbti mažumos grupių teisę dalyvauti kultūriniame visuomenės, kurioje gyvena, gyvenime ir laisvalaikio veikloje, taip pat išsaugoti, remti ir kurti savo pačių kultūrą.¹⁰ Tačiau, vietinių gyventojų bendruomenių vaikai taip pat turi teisę patirti ir tyrinėti kultūras, kurios peržengia jų pačių šeimos tradicijų ribas. Kultūrinės ir meninės programos turi remtis integracija, dalyvavimu ir nediskriminavimu.
53. Vaikai konfliktų, humanitarinių ir stichinių nelaimių situacijose. Dažnai 31 straipsnyje numatytoms teisėms suteikiamas mažesnis prioritetas konfliktų ar nelaimių situacijose, kai pirmenybė teikiama maistui, prieglobsčiui ir vaistams. Tačiau tokiose situacijose žaidimo, laisvalaikio ir kultūrinės veiklos galimybės gali atlikti svarbų terapinį ir reabilitacinį vaidmenį ir padėti vaikams atgauti normalumo ir džiaugsmo jausmą po to, kai jie patyrė netektį, buvo perkelti ar patyrė traumą. Pavyzdžiui, žaidimas, muzika, poezija ar drama gali padėti netektį, smurtą, prievartą ar išnaudojimą patyrusiems vaikams pabėgėliams įveikti emocinį skausmą ir atgauti savo gyvenimų kontrolę. Tokios veiklos gali atkurti tapatybės jausmą, padėti suprasti tai, kas įvyko ir suteikti galimybes vėl patirti malonumą ir džiaugsmą. Dalyvavimas kultūrinėje ir meninėje veikloje, taip pat žaidimuose ir laisvalaikio veikloje suteikia vaikams galimybę įsitraukti į bendrą patirtį, atkurti asmeninės vertės ir savivertės jausmą, tyrinėti savo kūrybiškumą ir pasiekti ryšių su kitais ir priklausomybės jausmą. Žaidimams skirta aplinka taip pat gali suteikti galimybes stebėtojams nustatyti nuo žalingo konfliktų poveikio kenčiančius vaikus.

VIII. VALSTYBIŲ DALYVIŲ ĮSIPAREIGOJIMAI

54. Pagal 31 straipsnį valstybės dalyvės turi tris įsipareigojimus, siekdamos užtikrinti, kad kiekvienas vaikas galėtų pasinaudoti straipsnyje nurodytomis teisėmis be jokios diskriminacijos:

¹⁰ Jungtinių Tautų deklaracija dėl vietos gyventojų teisių (Generalinės asamblėjos rezoliucijos 61/295 priedas).

- (a) vykdydamos įsipareigojimą **gerbti**, valstybės dalyvės privalo susilaikyti nuo tiesioginio ar netiesioginio kišimosi į 31 straipsnyje nurodytų teisių įgyvendinimo procesą;
 - (b) vykdydamos įsipareigojimą **saugoti**, valstybės dalyvės privalo imtis veiksmų, kad neleistų tretiesiems asmenims trukdyti teisėms pagal 31 straipsnį;
 - (c) vykdydamos įsipareigojimą **įgyvendinti**, valstybės dalyvės privalo priimti reikiamas teisines, administracines, teismines, biudžetines, skatinimo ir kitas priemones, kurių tikslas yra palengvinti naudojimąsi 31 straipsnyje numatytomis teisėmis, pasitelkiant prieinamas paslaugas, aprūpinimą ir galimybes.
55. Nors Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte nurodomas laisvniškas ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių įgyvendinimas ir pripažįstamos dėl ribotų išteklių išskylančios problemos, jame numatomas konkretus ir tęstinis įsipareigojimas valstybėms dalyvėms, net jei ištekliai yra nepakankami, „siekti užtikrinti didžiausias įmanomas galimybes naudotis atitinkamomis teisėmis, esant vyraujančioms aplinkybėms“¹¹, todėl neleidžiamos jokios regreso tvarka taikomos priemonės teisių pagal 31 straipsnį atžvilgiu. Jeigu valstybė imsis tokios apgalvotos priemonės, ji turėtų įrodyti, kad atidžiai apsvarstė visas alternatyvas, taip pat atsižvelgė į vaikų pažiūras susijusiu klausimu, o sprendimas buvo pagrįstas, atsižvelgiant į Konvencijoje numatytas teises.
56. Įsipareigojimas gerbti apima specialių priemonių priėmimą. Tokių priemonių tikslas – užtikrinti pagarbą kiekvieno vaiko, individualiai ar kartu su kitais, teisei įgyvendinti savo teises pagal 31 straipsnį, įskaitant:
- (a) **paramą globėjams**. Tėvai ir globėjai turėtų gauti rekomendacijas, paramą, be to, turėtų būti sudarytos palankios sąlygos teisių pagal 31 straipsnį atžvilgiu, vadovaujantis Konvencijos 18 straipsnio 2 dalimi. Tokia parama galėtų būti teikiama kaip praktinės rekomendacijos, pavyzdžiui, kaip išklausti vaikus žaidimo metu, sukurti vaikų žaidimams palankią aplinką, sudaryti sąlygas vaikams laisvai žaisti, įsitraukti į žaidimus kartu su vaikais. Be to, būtų galima atkreipti dėmesį į kūrybiškumo ir gabumų skatinimo svarbą, pusiausvyros tarp saugumo ir atradimų išlaikymą, žaidimo svarbą vystymuisi ir kontroliuojamą supažindinimą su kultūrine, menine ir laisvalaikio veikla.
 - (b) **sąmoningumo didinimą**. Valstybės turėtų investuoti į priemones, kurios siekia kovoti su plačiai paplitusiomis kultūrinėmis pažiūromis, priskiriančiomis mažą vertę 31 straipsnyje numatytoms teisėms, įskaitant:
 - visuomenės informavimą apie teisę į žaidimą, pramogas, poilsį, laisvalaikį ir dalyvavimą kultūrinėje ir meninėje veikloje ir jų svarbą visų amžiaus grupių berniukams ir mergaitėms, kad jie galėtų mėgautis vaikyste, taip pat prisidedant prie optimalaus vaiko vystymosi ir kuriant teigiamo mokymosi aplinkas;

¹¹ Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 3 (1990) dėl valstybių dalyvių įsipareigojimų pobūdžio 11 paragrafas.

- priemonės kovoti su paplitusiomis neigiamomis pažiūromis, ypač paauglių atžvilgiu, kurios gali riboti vaikų galimybes naudotis savo teisėmis pagal 31 straipsnį. Ypač svarbu sukurti galimybes vaikams atstovauti save žiniasklaidos priemonėse.
57. Vykdydamos įsipareigojimą saugoti, valstybės dalyvės privalo imtis veiksmų, kad neleistų tretiesiems asmenims kištis ar riboti 31 straipsnyje numatytų teisių. Todėl valstybės privalo užtikrinti:
- (a) **nediskriminavimą.** Būtina priimti teisės aktus, kurie užtikrintų visiems vaikams galimybę be jokios diskriminacijos dalyvauti laisvalaikio, kultūrinėje ir meninėje aplinkoje, įskaitant viešąsias ir privačias erdves, parkus, žaidimo aikštes, sportinės veiklos vietas, muziejus, kino teatrus, bibliotekas, teatrus, taip pat užsiimti kultūrine veikla, naudotis paslaugomis ir dalyvauti renginiuose;
 - (b) **nevalstybinių veikėjų reguliavimą.** Būtina priimti teisės aktus, taisykles ir gaires, taip pat užtikrinti būtinas biudžeto lėšas ir veiksmingus stebėsenos ir vykdymo mechanizmus, siekiant užtikrinti, kad visi pilietinės visuomenės nariai, įskaitant įmonių sektorių, laikytųsi 31 straipsnio nuostatų, įskaitant, be viso kito:
 - visų vaikų užimtumo užtikrinimą, siekiant garantuoti tinkamus darbo pobūdžio, laiko ir dienų skaičiaus ribojimus, poilsio laikotarpius ir laisvalaikio ir poilsio infrastruktūrą, atitinkančius didėjančius vaikų gebėjimus. Valstybės taip pat raginamos ratifikuoti ir įgyvendinti TDO konvencijas Nr. 79, 90, 138 ir 182;¹²
 - žaidimo ir laisvalaikio infrastruktūros, žaislų ir žaidimų įrangos saugumo ir prieinamumo standartų sukūrimą;
 - įsipareigojimus įtraukti nuostatas ir galimybes įgyvendinti teises pagal 31 straipsnį miesto ir kaimo plėtros pasiūlymuose;
 - apsaugą nuo kultūrinės, meninės ar pramoginės medžiagos, kuri gali būti žalinga vaikų gerovei, įskaitant apsaugos ir klasifikavimo sistemas, reguliuojančias žiniasklaidos transliacijas ir kino filmus, atsižvelgiant į 13 straipsnio dėl išraiškos laisvės ir 18 straipsnio dėl tėvų pareigų nuostatas;
 - realių karo žaidimų ir žaislų vaikams gamybą draudžiančių taisyklių priėmimą;
 - (c) **vaikų apsaugą nuo žalos.** Būtina priimti ir įgyvendinti su žaidimu, laisvalaikiu, sportu, kultūra ir menu susijusias vaiko apsaugos politikas, procedūras, profesinės etikos taisykles, kodeksus ir standartus, skirtus visiems su vaikais dirbantiems specialistams. Be to, būtina pripažinti poreikį apsaugoti vaikus nuo galimos žalos, kurią gali sukelti kiti vaikai, įgyvendindami savo teises pagal 31 straipsnį;¹³

¹² TDO konvencijos Nr. 79 dėl vaikų ir jaunuolių naktinio darbo apribojimo nepramoniniuose darbuose; Nr. 90 dėl jaunuolių naktinio darbo pramonėje; Nr. 138 dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus; Nr. 182 dėl blogiausių vaikų darbo formų ir neatidėliotinių veiksmų jam panaikinti.

¹³ Bendrasis komentaras Nr. 13 (2011) dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto.

- (d) **saugumą internete.** Būtina priimti priemones, kurios skatintų interneto prieigą ir prieinamumą, taip pat vaikų saugumą. Tokios priemonės turėtų apimti teisių vaikams suteikimą ir informavimą, kad vaikai galėtų saugiai naudotis internetu, taptų savimi pasitikinčiais ir atsakingais piliečiais skaitmeninėje aplinkoje, taip pat, susidūrę su piktnaudžiavimu ar netinkamą veiklą, apie juos praneštų. Be to, būtinos priemonės sumažinti smurtaujančių suaugusiųjų nebaudžiamumą, priimant teisės aktus, pasitelkiant tarptautinį bendradarbiavimą, ribojant prieigą prie žalingos ir suaugusiesiems skirtos medžiagos ir žaidimų tinklo, gerinant tėvų, mokytojų ir sprendimus priimančių asmenų informavimą, kad būtų padidintas informuotumas apie galimą su agresyviais žaidimais susijusią žalą ir sukurtos saugesnį ir patrauklesnį pasirinkimą vaikams remiančios strategijos;
- (e) **saugumą po konflikto.** Būtina imtis aktyvių priemonių, siekiant atkurti ir apsaugoti teises pagal 31 straipsnį pokonfliktinėse ir nelaimių situacijose, įskaitant, be viso kito:
- skatinti žaidimą ir kūrybinę išraišką, kad būtų skatinamas atsparumas ir psichologinis gijimas;
 - sukurti ar atkurti saugias erdves, įskaitant mokyklas, kur vaikai galėtų dalyvauti žaidimuose ir laisvalaikio veikloje kaip jų gyvenimo normalizavimo procese;
 - zonose, kuriose sausumos minos sukelia grėsmę vaikų saugumui, būtinos investicijos, siekiant užtikrinti visišką tokių zonų išvalymą nuo sausumos minų ir kasetinių bombų.¹⁴
- (f) **rinkodarą ir žiniasklaidą.** Būtina inicijuoti veiksmus, siekiant:
- peržiūrėti su žaislų ir žaidimų vaikams komercializacija susijusias politikas, įskaitant vaikams skirtose televizijos programose ir tiesiogiai susijusiose reklamose, ypatingą dėmesį skiriant toms programoms ir reklamoms, kurios reklamuoja smurtą, seksualiai vaizduoja mergaites ir berniukus ir sustiprina lyties ir negalios stereotipus;
 - riboti reklamos poveikį vaikams geriausiu eterio laiku transliuojamose programose.
- (g) **skundų teikimo mechanizmus.** Būtina sukurti nepriklausomus, veiksmingus, saugius ir prieinamus mechanizmus, kad vaikai galėtų pateikti skundus ir siekti žalos atlyginimo, jeigu jų teisės pagal 31 straipsnį yra pažeidžiamos.¹⁵ Vaikai turi žinoti, kam jie gali pateikti skundus ir kaip gali tai padaryti (procedūra). Valstybės raginamos pasirašyti ir ratifikuoti Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl pranešimo procedūros, kuris sudarys sąlygas atskiriems vaikams pateikti skundus dėl pažeidimų.

¹⁴ Protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (Konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų V protokolas).

¹⁵ Bendrasis komentaras Nr. 2 (2002) dėl nepriklausomų nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmens, skatinant ir saugant vaiko teises.

58. Vykdydamos įsipareigojimą įgyvendinti, valstybės dalyvės privalo priimti įvairias priemones, kad užtikrintų visų 31 straipsnyje numatytų teisių įgyvendinimą. Vadovaujantis Konvencijos 12 straipsniu, visos tokios priemonės ir nacionaliniu, ir vietos lygiu, įskaitant planavimo, kūrimo, plėtros, įgyvendinimo ir stebėsenos procesus, turėtų būti sukurtos, bendradarbiaujant su vaikais, taip pat nevyriausybinėmis organizacijomis ir bendruomeninėmis organizacijomis, pavyzdžiui, vaikų klubais ir asociacijomis, bendruomeninėmis menų ir sporto grupėmis, neįgalius vaikus ir suaugusiuosius atstovaujančiomis organizacijomis, mažumos bendruomenių atstovais ir žaidimo organizacijomis.¹⁶ Visų pirma būtina atsižvelgti į šiuos aspektus:
- (a) **teisės aktus ir planavimą.** Komitetas primygtinai ragina valstybes apvarstyti galimybę priimti teisės aktus, siekiant kiekvienam vaikui užtikrinti teises pagal 31 straipsnį, kartu su įgyvendinimo tvarkaraščiu. Tokie teisės aktai turėtų spręsti pakankamumo principo klausimą – visiems vaikams turėtų būti suteikta pakankamai laiko ir vietos pasinaudoti savo teisėmis. Be to, reikėtų apvarstyti galimybę parengti specialų 31 straipsnio planą, politiką ar sistemą arba įtraukti jį į bendrą nacionalinių veiksmų planą dėl Konvencijos įgyvendinimo. Toks planas turėtų spręsti 31 straipsnio poveikį visų amžiaus grupių mergaitėms ir berniukams, taip pat marginalizuotoms grupėms ir bendruomenėms priklausantiems vaikams, ir turėtų pripažinti, kad vienodai svarbu suteikti laiką ir erdvę savivada pagrįstai vaikų veiklai kaip ir suteikti infrastruktūrą ir galimybes užsiimti organizuota veikla;
 - (b) **duomenų rinkimą ir tyrimus.** Būtina sukurti atitikties rodiklius ir stebėsenos bei įgyvendinimo vertinimo mechanizmus, siekiant užtikrinti atskaitomybę vaikams dėl įsipareigojimų pagal 31 straipsnį įgyvendinimo. Valstybės privalo rinkti duomenis apie gyventojus, kurie būtų išskaidyti pagal amžių, lytį, tautybę ir negalią, taip pat siekti suprasti vaikų įsitraukimo į žaidimą, laisvalaikį ir kultūrinį ir meninį gyvenimą mastą ir pobūdį. Tokia informacija turėtų informuoti planavimo procesus ir suteikti pagrindą įgyvendinimo pažangai įvertinti. Taip pat būtina atlikti tyrimus apie kasdienį vaikų ir jų globėjų gyvenimą, būsto ir gyvenamojo rajono sąlygų poveikį, siekiant suprasti, kaip jie naudoja vietos aplinkas, kliūtis, su kuriomis susiduria, naudodamiesi teisėmis pagal 31 straipsnį, tokioms kliūtims įveikti taikomus požiūrius ir tokioms teisėms įgyvendinti būtinus veiksmus. Tokie tyrimai turėtų aktyviai įtraukti vaikus, įskaitant vaikus iš labiausiai marginalizuotų bendruomenių;
 - (c) **bendradarbiavimą tarp departamentų nacionalinėse ir savivaldos institucijose.** Siekiant planuoti žaidimą, laisvalaikį ir kultūrinės ir meninės veiklas, būtina taikyti platų ir visapusišką požiūrį, kuris apimtų bendradarbiavimą tarp departamentų ir atskaitomybę tarp nacionalinių, regioninių ir savivaldos institucijų. Susiję departamentai apima ne tik tuos, kurie dirba su vaikais, pavyzdžiui, sveikatos, švietimo, socialinių paslaugų, vaiko apsaugos, kultūros, laisvalaikio ir sporto departamentus, bet ir vandens ir sanitarijos, būsto, parkų, transporto, aplinkos ir miestų planavimo klausimus sprendžiančius departamentus, kurie visi turi reikšmingą poveikį aplinkų, kuriuose vaikai gali įgyvendinti teises pagal 31 straipsnį, sukūrimui;

¹⁶ Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išklaustam.

- (d) **biudžetus.** Biudžetai turėtų būti peržiūrėti, siekiant užtikrinti, kad vaikų kultūrinei, meninei, sportinei, laisvalaikio ir žaidimų veiklai skirtos lėšos įtrauktų ir proporcingai atstovautų visus vaikus kaip populiacijos dalį, taip pat būtų paskirstytos visų amžiaus grupių vaikams, pavyzdžiui, biudžetinės lėšos vaikams skirtų knygų, žurnalų ir laikraščių kūrimui ir platinimui, įvairiai formaliai ir neformaliai meninei vaikų išraiškai, prieinamai įrangai, pastatams ir viešosioms erdvėms, ištekliams infrastruktūrai (sporto klubams ar jaunimo centrams). Būtina apsvaistyti priemonių sąnaudas, kurių reikia, siekiant užtikrinti galimybes labiausiai marginalizuotiems vaikams, įskaitant įsipareigojimą suteikti tinkamas sąlygas, kad būtų garantuotos vienodos galimybės neįgaliesiems vaikams;
- (e) **universalų dizainą.**¹⁷ Investicijos į universalų dizainą yra būtinos žaidimo, laisvalaikio, kultūrinės ir meninės veiklos, sporto galimybėms, pastatams, įrangai ir paslaugoms, atitinkančioms įsipareigojimą skatinti integraciją ir apsaugoti neįgalius vaikus nuo diskriminacijos. Valstybės turėtų bendrauti su nevalstybiniais veikėjais, siekdamas užtikrinti universalaus dizaino įgyvendinimą visų medžiagų ir vietų planavimo ir gamybos procesuose, pavyzdžiui, asmenims neįgaliųjų vežimėliuose pritaikyti įėjimai, taip pat universalus dizainas žaidimų aplinkai, įskaitant mokyklose esančias aplinkas;
- (f) **savivaldos planavimą.** Vietos savivaldybės turėtų įvertinti aprūpinimą žaidimo ir laisvalaikio infrastruktūra, siekdamas užtikrinti vienodas galimybes visoms vaikų grupėms, pavyzdžiui, atliekant poveikio vaikams vertinimą. 31 straipsnyje nurodytus įsipareigojimus atitinkantis viešasis planavimas turėtų teikti pirmenybę aplinkų, kurios skatina vaiko gerovę, sukūrimui. Siekiant sukurti reikiamas ir vaikams palankias miesto ir kaimo aplinkas, būtina atsižvelgti, be viso kito, į šiuos aspektus:
- galimybę pasinaudoti saugiais ir visiems vaikams prieinamais integraciniais parkais, bendruomenės centrais, sporto ir žaidimų aikštelėmis;
 - saugių gyvenamųjų aplinkų, skirtų laisvam žaidimui, sukūrimą, įskaitant erdvių, kuriose žaidėjai, pėstieji ir dviratininkai turi pirmenybę, projektavimą;
 - viešojo saugumo priemones, skirtas apsaugoti žaidimų ir laisvalaikio zonas nuo vaikų saugumui pavojų keliančių asmenų ar grupių;
 - galimybes patekti į suformuotas žaliąsias zonas, dideles atviras erdves ir gamtą žaidimams ir poilsiui, užtikrinant saugias, įperkamas ir prieinamas transporto paslaugas;
 - kelių eismo priemones, įskaitant greičio ribojimą, taršos lygius, perėjas prie mokyklų, šviesoforus, taip pat greičio mažinimo priemones, siekiant užtikrinti vaikų teisę saugiai žaisti vietos bendruomenėse;

¹⁷ Terminą „universalus dizainas“ sukūrė Ronald Mace, siekdamas apibūdinti visų produktų ir sukurtos aplinkos projektavimo koncepciją, kad ji būtų estetiškai ir ją galėtų, kiek įmanoma, naudoti kiekvienas asmuo, nepriklausomai nuo amžiaus, gebėjimo ar kilmės (taip pat žr. Neįgaliųjų teisių konvencijos 4 straipsnio 1 dalies f punktą).

- klubų steigimą, aprūpinimą sporto įrenginiais, organizuotų žaidimų ir veiklų organizavimą visų amžiaus grupių mergaitėms ir berniukams iš visų bendruomenių;
 - specialias ir įperkamas kultūrinės veiklas visų amžiaus grupių vaikams iš visų bendruomenių, įskaitant teatrą, šokį, muziką, meno parodas, bibliotekas ir kino teatrus. Toks aprūpinimas turėtų apimti galimybes vaikams kurti savo kultūrinės formas, taip pat sudaryti galimybes dalyvauti suaugusiųjų vaikams sukurtose veiklose;
 - visų kultūrinių politikų, programų ir institucijų peržiūrą, siekiant užtikrinti jų prieinamumą ir aktualumą visiems vaikams, taip pat užtikrinti, kad jos atsižvelgtų į vaikų poreikius ir siekius ir palaikytų besiformuojančias jų kultūrinės praktikas.
- (g) **mokyklas.** Švietimo aplinka atlieka pagrindinį vaidmenį, įgyvendinant įsipareigojimus pagal 31 straipsnį, įskaitant:
- fizinę aplinką. Valstybės dalyvės turėtų stengtis užtikrinti aprūpinimą tinkamomis vidaus patalpomis ir lauko plotais, siekdamas sudaryti sąlygas žaidimui, sportinei veiklai, žaidynėms ir dramai pamokų metu ir laisvu nuo mokyklos metu. Be to, valstybės dalyvės turėtų aktyviai remti vienodas mergaičių ir berniukų žaidimo galimybes, užtikrinti tinkamus sanitarijos įrengimus berniukams ir mergaitėms, saugias, tinkamai ir reguliariai tikrinamas žaidimų aikšteles ir įrangą, vietas žaidimams, kurios sukurtos taip, kad visi vaikai, įskaitant neįgalius vaikus, galėtų vienodai dalyvauti, ir suteiktų galimybes užsiimti visomis žaidimo formomis, žaidimo aikštelių vietą ir dizainą, kurie užtikrina tinkamą apsaugą ir vaikų dalyvavimą projektavimo ir vystymo procesuose;
 - dienos struktūrą. Įstatymų nuostatos ir užduodami namų darbai turėtų užtikrinti reikiamą laiką dienos metu, kad vaikai turėtų pakankamai galimybių pailsėti ir žaisti, atsižvelgiant į vaikų amžių ir vystymosi poreikius;
 - mokymo programą. Laikantis įsipareigojimų pagal 29 straipsnį dėl švietimo tikslų, mokyklos programoje turėtų būti numatyta pakankamai laiko ir paskirti specialistai, kad vaikai galėtų mokytis, dalyvauti ir kurti kultūrinės ir meninės veiklas, įskaitant muziką, dramą, literatūrą, poeziją ir menus, taip pat sportą ir žaidimus;¹⁸
 - švietimo pedagogiką. Mokymosi aplinka turėtų būti aktyvi ir pagrįsta dalyvavimo principu, be to, ypač ankstyvaisiais metais, pasiūlyti žaismingas veiklas ir įsitraukimo formas.
- (h) **mokymą ir gebėjimų stiprinimą.** Visi su vaikais dirbantys specialistai arba asmenys, kurių darbas yra susijęs su vaikais (vyriausybės pareigūnai, pedagogai,

¹⁸ Bendrasis komentaras Nr. 1 (2001) dėl švietimo tikslų.

sveikatos priežiūros specialistai, socialiniai darbuotojai, ankstyvojo ugdymo ir globos srityje dirbantys darbuotojai, planuotojai ir architektai ir kt.) turėtų dalyvauti sisteminguose ir tęstiniuose mokymuose apie vaikų žmogaus teises, įskaitant 31 straipsnyje numatytas teises. Tokie mokymai turėtų įtraukti rekomendacijas, kaip sukurti ir išlaikyti aplinkas, kuriose vaikai galėtų veiksmingiausiai įgyvendinti teises pagal 31 straipsnį.

59. Tarptautinis bendradarbiavimas. Komitetas skatina tarptautinį bendradarbiavimą, siekiant įgyvendinti 31 straipsnyje numatytas teises, ir ragina aktyviai bendradarbiauti su Jungtinių Tautų agentūromis, įskaitant UNICEF, UNESCO, Jungtinių Tautų vyriausiąjį pabėgėlių komisarą (angl. *UNHCR*), JT gyvenviečių programą (angl. *UN Habitat*), Jungtinių Tautų vystymosi ir taikos siekimo pasinaudojant sportu darbo grupę (angl. *UNOSDP*), Jungtinių Tautų vystymo programą (angl. *UNDP*), Jungtinių Tautų aplinkos apsaugos programą (angl. *UNEP*) ir Pasaulio sveikatos organizaciją, taip pat tarptautinėmis, nacionalinėmis ir vietos nevyriausybinėmis organizacijomis.

IX. PLATINIMAS

60. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms platinti šį bendrąjį komentarą vyriausybėse ir administracinėse struktūrose, tėvams, kitiems globėjams, vaikams, profesionalioms organizacijoms, bendruomenėms ir pilietinei visuomenei. Valstybės dalyvės turėtų naudoti visus platinimo kanalus, įskaitant spausdintinę žiniasklaidą, internetą ir vaikų bendravimo priemones. Todėl šį bendrąjį komentarą būtina išversti į atitinkamas kalbas, įskaitant gestų kalbą, Brailio raštą, parengti neįgaliems vaikams lengvai suprantamus formatus, taip pat kultūrą atitinkančias ir vaikams palankias versijas.
61. Valstybės dalyvės raginamos Vaiko teisių komitetui parengti ataskaitas apie priimtas priemones, kurių tikslas yra skatinti visišką 31 straipsnio įgyvendinimą visų vaikų atžvilgiu.

